

Josip v. Görres.

(1776. — 1848.)

Uz Austriju, Englesku, Prusku i Rusiju bio je Görres po riječima Napoleona I. „peta velika vlast,“ koja se borila proti njemu. Odrastao je ovaj neustrašivi pobornik istine i pravice u doba „prosvjetljenog apsolutizma,“ kadno su se vladari često znali titrati najsvetijim pravima građanina, pa nije čudo, da je uz Schillera, Klopstocka, J. v. Müllera, grofa Stolberga i druge odlične Nijemce i on u gdjekojem pogledu odobravao francusku revoluciju. Kad mu je bila 21 godina, pokrene u rodnom si gradu Koblenzu „Das rothe Blatt“ (Crveni list) i navijesti vječni rat svim lopovima;... „nepripranost mi je pravi zakon, a ljubav k istini drugi... Znam, da me čeka teška borba, dok se ovako hvatam u koštac s malim i velikim, s moćnim i nemoćnim despotima, isisavačima, pijavicama, egoistima, zlotvorima, usurpatorima, praznim glavama i oholicama, ali šta zato! Za dobru stvar eto me spremna na svaku žrtvu, stajala me ona još koliko.“ No domala su se stvari tako razvile, da se on od pristaše francuske revolucije prometne u žestoka njena protivnika naročito, pošto Francuzi uzeše Porajnje, a Napoleon se namećao Evropi diktatorom. Više je puta čamio u zatvoru ne mogući mirno podnositi tuđinske okupacije, pa kao što su se u nas za Bachova apsolutizma rodoljubi povlačili iz javnoga političkoga života pa se davali na gojenje znanosti i umjetnosti, tako se dešavalo i u Njemačkoj u doba, kad je tako reći ležala do nogu svesilnom Bonapartu. Görres prione uz profesuru fizike u Koblenzu, a 1806. primi stolicu filozofije u Heidelbergu. No bogata njegova narav nije se zadovoljavala znanošću, ona je težila za umjetnošću, pa nije slučaj, što se u Heidelbergu uhvatio u kolo romantičara, u kojem je zapremao odlično mjesto. Biograf njegov Galland (Joseph v. Görres, Herder 1876) veli govoreći o heidelberškoj periodu: „Rijetko ili nikad se nije u jednom čovjeku našlo u isti mah toliko mladenačkog idealizma, zanosnog patriotizma, tako živa umjetničkog osjećaja, toliko ljubavi u prirodi i toliko pjesničkog dara kao u Görresu, čiji je zanos znao uspaliti narode, čiji je duh još u starosti uhodio zakone prirode, čiji je život bio jedna pjesma... Nakon dvije poprilici godine vrati se u Koblenz, gdje živo prione istraživati sredovječnu umjetnost, proučavati perzijsku literaturu i istočne mitologije. Epohalno mu je djelo toga doba „Mythengeschichte der asiatischen Welt“ (1810). Međutim je kucnuo čas da se uspješno zapodjene borba proti Napoleonu, i Görres pokrene (1814) novine „Rheinischer Merkur,“ koje su njemački narod upravo elektrizovale, a čitale su se u kolibama i u palačama. Maršal Blücher dao bi si ih čitati prije ručka. U Engleskoj su mnoge brojeve prevodili, a Napoleon nazva Görresove novine „peta velika vlast.“ Napoleon pade, Rajnski je Merkur polučio svrhu, ali sad se valjalo boriti suprot domaćim dušmanima narodne slobode. Görres stade nesmiljeno udarati na

pruske i ostale njemačke revolucionarce, a ovi nemajući boljih dokaza — obustaviše list! Politički je položaj rajnskih pokrajina bio gori negoli prije, a narod je mnogo patio od lošeg državnog gospodarenja: uzalud su bile sve predstavke i tužbe, Berlin za njih naprosto nije mario, pače nije na njih ni odgovarao. Usto su osilili rajnski protestanti, koji su dotad bili u manjini, a pošto su rajnske zemlje pripale protestantskoj Pruskoj, dokopaše se oni prevlasti, koju su bezobzirce izrabljivali proti svojim katoličkim zemljacima. Protestantski su visoki činovnici prezirno postupali s katolicima, protestanti su negledajući na zasluge dobivali bolja mjesta, katoličke su učitelje i profesore skidali ili zapostavljali, jer su ostali vjerni svojem katoličkom uvjerenju.

Proti ovom ugnjetavanju izda Görres glasoviti spis „Deutschland und die Revolution,“ koji s munjevnom brzinom poplavi Njemačku. Politička vlast naredi protuzakonito zapljenu, no bilo je već kasno. Znajući, s kim ima posla, pobornik slobode i pravde skloni se u Frankfurt. No tek je stigao tamo, dođe iz Berlina hitni nalog pruskom poslaništvu kod saveznog vijeća, neka se zaplijene svi komadi rečenog spisa. I opet je bilo kasno: u Frankfurtu je za cigla tri sata spis bio u svakoj gotovo kući! Domala stigne u Koblenz kabinetski nalog, da se Görresovi papiri zaplijene, a Görres uapsi i otpremi u spandansku tvrđavu. Sve je to bivalo bez ikakvog pravnog postupka! Kako Görresa nije bilo u Koblenzu, poslaše pruskog oficira u Frankfurt, neka isposluje u gradskog poglavarstva, da izruči „krivca.“ No taj je na vrijeme otišao u Strassburg. Još prije pisao je svojoj obitelji: „U Strassburgu ću boraviti potpuno siguran; koliko je to slavije za Francuze! Oni će onamo u Berlinu pucati od jeda, kad saznadu, kamo ih je doveo glupi njihov bijes. Iz Strassburga ću pisati kancelaru. Ne ću ništa učiniti, za što ne bih mogao odgovarati Bogu i svojoj savjesti, ali oni će već vidjeti, što može čovjek, koji stoji uz pravo i istinu te se neda ustrašiti.“

Bijeg u Strassburg bijaše Görresu na spasenje. On je doduše odrastao u katoličkoj okolini, ali razne protukatoličke struje kanda su se i njega takle pa se donekle otuđio svojoj vjeri ili je bar nije onoliko upoznao, koliko je trebalo. U katoličkoj atmosferi strassburškoj njegov je plemeniti duh doskora zavolio Crkvu katoličku, te on stane surađivati u časopisu „Der Katholik,“ koji je odrješito i ponosno razvio katolički stijeg, budio i sokolio njemačke katolike, a kako mu je sićušna i nesnosljiva cenzura dodijavala, zaklonio se u Strassburg. Kakvim je duhom disao Görres g. 1826., očituje se na pr. u članku „Katholika“ o jednom sporu što je nastao u Švicarskoj.

„Crkva je slobodna, rođena od Boga, pa nijetek milošću države stekla slobodu i samostalnost... Krist je htio da u njoj osnuje carstvo Božje na zemlji; carstvo pak Božje ne može da bude podložno ikojem zemaljskom gospodaru: tijelo, kojemu je On nevidljiva glava, obuhvaća sve kršćanske države u zajedinstvu pa ne smije da se raskomadano podvrgne pojedinim vladama ozgora dobiva

ono posvetu i svoj nutarnji život, i odmah se profanira, čim se prisili, da služi tek svjetovnim ciljevima... Vladar i podanik, car i nadničar — svi su djeca crkve, kojoj obećашe i duguju vjeru i posluh: svi moraju držati za najveće dobro, što ih je ona, od Boga rođena, primila u svoje krilo; svima ona daje podatljivo iz povjerenog si obilja. Pa da ona ide prosjačiti u onih, koji se obogaćuju njezinim blagom, ona, građanka neba, da se ide klanjati na dvor i držati za veliku milost, ako knezovi i mogućnici svjetski samo onako izvana pristaju uz nju i misle, da joj bogzna koliku milost iskazuju, što ju trpe i puštaju da živi i radi?..."

Görres je vješto svoje pero to radije stavio u službu Crkve, što mu se gadila protivuprirodna državna politika onoga doba. On piše: „Otkad je sila mača uništila staru, kršćansku teokraciju, došlo je vojničko carstvo na mjesto svećeničkoga; Evropa se prometnula u tabor, a knezovi u vojskovođe; po svim putevima zaglušuje te štrope, bubnjeva; pušaka, bajoneta i topova ima izobila, ali u tom paklenom stroju samo su fizičke sile, pa nema ni traga polefhu zanosu da se približi toj radionici slijepe, nežive poslenosti.“ Usuprot tomu militarizmu bit će Rim, veli on drugdje, „vazda za cijelu Evropu središte i ishodište svih oživjelih religioznih ideja.“

Uzalud se nastojalo, da se opozove uhidbeni nalog ili da se provede zakoniti sudbeni postupak; Görres ostade osuđen na tamnicu, a nije mu se dala prilika da se brani. Zato je progovorio javnosti spisom: „In Sachen der Rheinprovinzen und in eigner Angelegenheit.“ Mirno tu govori o sebi u trećoj osobi i završuje: „Kralj nije toliko bogat, da bi mogao kupiti i samo jedno njegovo uvjerenje; dvorovi nemaju ništa, što bi mu mogli ponuditi u zamjenu za mir njegove savjesti; on ne bi nikad nosio na pazar neovisnost duha i neporočnost značaja, sve da se i nađu kupci. On se sagiba pred Bogom i riječju njegovom, pred veličanstvom, istinom, čudorednosti, pravom i pravicom, ali nikad pred samovoljom i surovom silom, u kojem mu se god obliku primakla.“

U jeseni g. 1827. prihvati Görres poziv umnoga bavarskoga kralja Ljudevita I. da bude sveučilišni profesor u Münchenu, i tu počinje najznatnije doba njegova života. Predavao je opću povijest s tolikim uspjehom, da je običajna dvorana postala pretijesna, pa je sveučilište moralo najmiti drugu dvoranu, sagrađenu za staleški sabor, u koju je moglo da stane do 600 ljudi, pa i ta je dvorana često bila dupkom puna. Görresov je dom domala postao stjecište prvaka znanosti i umjetnosti, kamo bi zalazili i strani uglednici, kao n. pr. grof de Chambord, nadvojvoda Maks pa (1832) Lacordaire, grof Montalembert i Lammenais, kad su se vraćali iz Rima. Poštovan i slavljem ostao je vazda u općenju priprost i čedan, a velik prijatelj siromaha, koji bi svakoga jutra čekali na vratima njegova stana, dok izađe. Svaki bi dan pribivao svetoj misi. Bio je veoma tolerantan i blag prema onima, koji su drukčije mislili nego li on. Nije poznavao mržnje na neprijatelje. Kad je umro Fridrik Vilim III., on je o njemu govorio bez gorčine, pače s dobrohotnošću.

Boravak u Münchenu pružao mu je dosta dokolice, da svrši svoje najveće djelo „Die christliche Mystik“ (4 sveska), kojim je htio da dokaže, da između neba i zemlje ima još kojéšta, o čem plitki racionalizam i ne sanja. I ako ovo djelo u filozofijskom, teologijskom i kritičkom pogledu sasvim ne zadovoljuje, opet je snažno djelovalo na one, koji se zanimahu za vjerske probleme. Zgodno je karakterizirao one, koji poriču, čega sami nisu iskusili, pa navodi događaj, što se zbio u Francuskoj potkraj osamnaestog vijeka. Govorkalo se, da je negdje palo kamenje s neba. Pariska akademija držaše to pustim naklapanjem pa je zabranila svojim članovima da tom tobožnjem događaju pridijevaju ikakvu važnost. Ali nebo se nije obaziralo na mudrolije pariske akademije, nego zamalo stane opet daždjeti kamenjem u Aigleu. Sad akademija pošalje onamo povjerenstvo, da stvar istraži, i povjerenstvo morade priznati, da doista kamenje s neba potječe; sad je svijet smio da u to vjeruje.

Dok se Görres bavio mistikom, zbio se tako zvani „kölnski događaj.“ Vrli kölnski nadbiskup Klement barun Droste zu Vischering opozvao g. 1837. konvenciju, što ju je sklopio njegov slabi predšasnik v. Spiegel s pruskom vladom u pogledu mješovitih brakova. Ta je konvencija bila u protimbi s papinim breveom, a protestantski je Prusi zlorabljahu na štetu katolika. Vlada ga je kušala zastrašiti, ali taj pravi pastir volio je da on strada nego li povjerene mu ovce. Kad strahovanje ništa ne pomože, dade ga pruska vlada 20. studenoga 1837. uapsiti i zatočiti u mindensku tvrđavu. Sve to opet bez pravnog postupka. Baš pruski! Ovaj je događaj silno uzbudio njemačke katolike, a valovi ogorčenja prelazili daleko preko njemačkih granica. Pruska vlada, da opravda nasilje, posluži se — lažju: ona dade razglasiti, da se nadbiskup bavio revolucionarnim spletkama! Sad diže svoj glas Gregorije XVI. kao Namjesnik Kristov i protesta proti nasilju, a u isti mah lati se Görres pera i napiše glasovitu brošuru „Athanasius“ u obranu nadbiskupa, koji poput sv. Atanazija pati, jer vrši svoje pastirske dužnosti. Stari prokušani borac za istinu i pravdu zahtijeva: *„Cijelo i potpuno ostvarenje svečano zajamčene slobode vjere i obećane političke i građanske jednakosti vjeroispovijesti u njezinu potpunom opsegu bez zamke i zasjede.“* „Athanasius“ je slično djelovao kao negda „rajnski Merkur“ proti Napoleonu. Montalembert ga nazva „rikom staroga lava.“ Prusko poslanništvo u Münchenu zaškalo je od bavarske vlade zapljenu knjige, dok se još tiskala, ali kralj Ljudevit ne htje o tom ni da čuje. Prusi se moradoše zadovoljiti time, što su njihove novine rigale žučljive članke na kremenjaka Görresa i katolike uopće, na koje se sasula još sva sila pamfleta, u kojima ne znaš, što je veće, da li mržnja i zloba ili neznanje i glupost.

Kralj Ljudevit podijeli g. 1839. Görresu bavarski građanski red za zasluge, i tim bi čelični borac uzvišen u lično plemstvo. Veća radost zadesi ga priznanjem, kojim ga odlikova papa Grego-

rije XVI. Godine 1841. dođe sin mu Guido u Rim, i bi dva puta primljen od pape u privatnoj audienciji: papa ga pozdravi kao „sina velikog oca,“ koji je napisao „Athanasiusa,“ blagoslovi usrdno njega i cijelu obitelj i pokloni mu dva raspela, jedno za njega, a drugo za oca.

Svanula burna godina 48. i donijela revoluciju, što ju je Görres kratkovidnim vladama već davno i toliko puta prorokao. Bila je to posljednja godina njegova zemskog života. U siječnju oboli, a u bolesti još više se pokaza, kako je duboko shvaćao kršćanstvo. Često mu se na njegovu želju čitalo Sveto Pismo, osobito divne poslanice sv. Pavla. Najvolio je ono mjesto: „Hvala pak Bogu, koji nam je dao pobjedu po Gospodu našem Isusu Kristu“ (I. Kor. 15, 57). Desetak dana trajala je bolest, i 29. siječnja ujutro držeći u rukama papino propelo preminu plemeniti vitez Kristov, dok je vjerni mu učenik profesor Haneberg za njega služio sv. Misu, a rodbina klečeći uz smrtnu postelju molila molitve za umiruće. Osam je dana pred smrt primio s velikom pobožnošću svetotajstva.

Zahvalni mu je njemački narod podigao spomenik u najveličanstvenijoj građevini domovine, u kölnskoj katedrali. Na krasnom prozoru južne poprečne lađe naslikan je Görres gdje ponizno kleči do nogu Bl. Gospe, koja drži malog Isusa u naručju. Kraj njega stoji zaštitnik mu sv. Josip, niže kleče sv. Bonifacije, apostol Njemačke, i car Karlo Veliki, kao zastupnici Crkve i države, za kojih je slogu i dobro veliki pokojnik vojevao sav svoj vijek. Potpis glasi: „*Catholicae veritatis in Germania defensori glorioso: Slavnom braniču katoličke istine u Njemačkoj.*“

M. V.

Kod modernih.

I. Kozelj. D. I. Travnik.

Poznati Engleski konvertit Robert Hugo Benson prikazao je u dva svoja romana budućnost vjere i Crkve na ovom svijetu. U prvom romanu Gospodar svijeta (Lord of the World) koji je preveden i na hrvatski jezik, moderna kultura bez vjere i Boga istisne kršćanstvo iz Europe, stjera na ga uski komad zemlje u Palestini, gdje mu iz zrakoplova kuša zadati posljedni udarac i tako svojom tehnikom i materijalnom kulturom srušiti idejno kraljestvo sazidano na pećini Petrovoj. Ali uzalud. Već prije doživi ta kultura svoj bankrot u ženi jednoga od protagonista Antikristove armade, kad si na vršku te kulture zadaje smrt; „a sad se u odlučni čas pojave znakovi dolaska Kristova, a truba anđeoska zatutnji pozivajući sve ljude pred sudište Sina čovječjega.“

U drugom se romanu drama razvija povoljnije, čvor se rješava sretnije. Moderno čovječanstvo preboli krizu u kojoj se nalazi, idejna moć kršćanstva istisne materijalističke i poganske nazove